

A börtönökben folyó vallási nevelés lehetséges hatásai

Possible Effects of Religious Education in Prisons

Miklósi Márta

Dr, PhD, egyetemi adjunktus
Debreceni Egyetem,
Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet
miklosimarta@unideb.hu

Tihanyi Miklós

Dr, PhD, rendőrségi tanácsos, egyetemi docens
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
tihanyi.miklos@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A szerzők célja, hogy széles körben bemutatásra kerüljön a börtönökben folyó vallási nevelés, azaz a börtönmisszió fogvatartottakra gyakorolt hatása. A vizsgálatok két irányba mutatnak. Egyfelől a börtönélettel való megküzdési stratégiákra, a fogvatartottak attitűdjének, valamint értékeinek, azaz az egyén belső változására terjed ki, másfelől a börtönélet utáni kilátások közül a visszaesés valószínűségére gyakorolt hatás kerül vizsgálat alá.

Módszertan: A szerzők szekunder források feldolgozásával, a hazai és a nemzetközi szakirodalom adatait dolgozzák fel, azokat értékelve vonnak le következtetéseket.

Megállapítások: Azok a fogvatartottak, akik rendszeres résztvevői a vallási alkalmaknak, sokkal inkább előnybe részesítik a kooperatív megküzdési stratégiákat, mint azok a társaik, akik ilyen alkalmakon nem vagy csak alig vesznek részt. Az egyének attitűdjeiben és értékrendjében ugyancsak eltérés figyelhető meg, több elem közelít a pozitív társadalmi gyakorlat irányába. Ugyanakkor a vallási nevelés visszaesésre gyakorolt hatása korántsem egyértelmű, a kutatási eredmények megoszlanak abban, hogy van-e szignifikáns hatása.

Érték: A büntetés-végrehajtás egyik célkitűzése az elítélt visszavezetése a társadalomba úgy, hogy annak hasznos tagja legyen. Ennek egyik nélkülözhetetlen előfeltétele, hogy a börtönártalmak a lehető legkevésbé hassanak az egyénre. A vallási nevelés alkalmas eszköz a negatív hatások csökkentésére, ugyanakkor a visszaesővé válást számtalan olyan külső tényező befolyásolja, amely képes rontani a kedvező eredményeken. Ezért e tanulmány arra is rámutat, hogy a börtönmisszió és ezzel együtt az egyházak szerepe nem érhet véget a szabadulással.

Kulcsszavak: vallási nevelés, börtönmisszió, börtönártalmak, visszaesővé válás

Abstract

Aim: The aim of the authors is to provide a comprehensive presentation of religious education in prisons, i.e. the impact of the prison mission on inmates. The tests point in the right direction. On the one hand, it covers strategies for coping with prison life, the attitude and values of prisoners, i.e. the internal change of the individual. On the other hand, the impact on the likelihood of recidivism among the prospects after prison life is examined.

Methodology: By processing secondary sources, the authors process the data of the domestic and international literature, evaluating them and drawing conclusions.

Findings: Prisoners who are regular participants in religious events prefer cooperative coping strategies much more than their peers who do not or hardly participate in such events. Differences can also be observed in the attitudes and value systems of individuals; several elements approach the direction of positive social practice. However, the effect of religious education on recidivism is far from clear. Research results are divided as to whether it has a significant effect.

Value: One of the objectives of the penitentiary is to bring the convict back into society so that he becomes a useful member of it. One of the essential prerequisites for this is that prison harms affect the individual as little as possible. Religious education is a suitable tool for reducing negative effects. At the same time, becoming a relapsing offender is influenced by countless external factors that can worsen favourable results. Therefore, this study also points out that the role of the prison mission, and with it the role of the churches, cannot end after release.

Keywords: religious education, prison mission, prison harms, becoming recidivist

Problémafelvetés

Az uralkodó felfogás szerint bármely büntetés célja a speciál- és a generálprevenció. A szabadságvesztés-büntetés célja pedig egyfelől az ítéletben meghatározott joghátrány érvényesítése, másfelől annak elősegítése, hogy az elítélt, szabadulása után a társadalomba helyes módon visszailleszkedjen és annak jogkövető tagjává váljon. Ez egyúttal a büntetés-végrehajtás paradoxona is, hiszen a szabadságvesztés az elítéltet attól a társadalomtól izolálja, ahová integrálni törekszik (Albert, 2015). Egyszerre kell érvényesülnie az elrettentésnek

és a reintegrációnak. A bűnismétlési arányokat tekintve egyik törekvés sem feltétlenül sikeres.¹ Célszerű lenne megfogadni azt az intelmet, amely szerint „Az államnak nem kegyetlenségből kell példát adnia, hanem humánumból, kreatívan megalkotott, ösztönző szankciók révén, illetve olyan segítő rendszerekkel, amelyek a gyakorlatban is képesek a reintegrációt támogatni.” (Domokos, 2022). E tanulmány keretei között – bátran állíthatjuk – a legrégebbi és a humánumot központba helyező reintegrációs eszköz lehetőségeit igyekszünk körbejárni. Az egyházak börtönmissziós munkája szinte egyidős a szabadságvesztés-büntetéssel. Az egyházi jellegű tevékenység nemcsak a legrégebb óta jelen levő, de a napjainkban is meghatározó rehabilitációs, reintegrációs eszközként jelenik meg a büntetés-végrehajtási intézetekben.

Az európai kultúrkörnyezetben a keresztény vallást képviselő egyházak történelmileg is meghatározó szerepet játszanak a börtönökben folyó munkában. Az euroatlanti zónában keresztény kulturális többség érvényesül (Hackett & McClellendon, 2017). Ez leképeződik abban is, hogy néhány európai ország kivételével a börtönökben folyó vallási nevelés csekély kivételtől eltekintve egyértelműen keresztény vallási nevelést jelent. Ilyen kivételnek tekinthető az Egyesült Királyság (Tipton, 2011) és Dánia (Furseth & Kuhle, 2011). Ez nem azt jelenti, hogy más felekezetek nincsenek jelen a börtönben, ugyanakkor a börtönökben folyó nevelésbe e felekezetek többnyire nem kapcsolódnak be, hanem megelégednek annyival, hogy híveik számára biztosítják a vallásgyakorlás lehetőségét. Ez utóbbi nem azonosítható a vallási neveléssel. Ugyanis a vallási nevelés nem kizárólag, sőt elsősorban nem is adott vallás követőinek szól, hanem egyfajta missziós tevékenység, amelynek célja a vallási értékek, illetve alkalmasint a hit átadása (Tihanyi, 2019). Némely megközelítés nem a vallási nevelés missziós jellegét hangsúlyozza, hanem inkább pasztorációként tekint rá (Erdélyi, 2022).

Ezekből a megfontolásokból vizsgálódásunkat a keresztény vallásra fókuszáljuk. Azt a módszert választottuk, hogy a lehetséges határok körét két részre osztottuk, egyfelől a börtönön belüli hatásokra, azaz a börtönártalmakkal szembeni megküzdésre, másfelől a börtön utáni hatásokra. Ez utóbbi területet tovább szűkítettük, és leginkább a vallási nevelés visszaesővé válásra gyakorolt hatásait kívánjuk elemezni. Ennek egyértelmű indoka, hogy az utánkövetéses vizsgálatoknak ez az indikátor áll a fókuszában. Módszerünk szekunder forrásokon alapul, mivel célunk elsősorban az, hogy nemzetközi és hazai forrásokra támaszkodva széleskörűen mutassuk be a vallási nevelés lehetséges hatásait.

1 2021-ben regisztrált 105 599 elkövetőből összesen 12 669 volt különböző kategóriába tartozó visszaeső, további 28 420 pedig visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő (Központi Statisztikai Hivatal, 2023).

A börtönmisszió hatásai a börtönéletre

Miért fordul sok fogvatartott a valláshoz, amíg szabadságvesztés-büntetését tölti? Az elmúlt harminc évben számos kutató foglalkozott ezen összetett kérdés megválaszolásával, az alábbiakban a legfontosabbakat foglaljuk össze (Camp, Daggett, Kwon & Klein-Saffran, 2008; Clear & Sumter, 2002; Mears, Roman, Wolff & Buck, 2006). A fogvatartottak vallás felé fordulásának motivációit tekintve némelyek szkepticizmusuknak adnak hangot (Volokh, 2011). Úgy véljük, hogy a társadalom tagjai között sincs ez másként, holott az ítéletet töltőknek sokszor őszinte indokaik vannak a vallás felé fordulásra, elfogadhatóbbá téve ezzel saját maguk számára a rácsok mögött töltött éveket. A vallás segíthet könnyebben elviselni a börtönben töltött időszakot, képes jelentősen csökkenteni a bebörtönzéssel járó problémákat és fájdalmakat (Lehoczki, 2020).

A vallási tevékenységekben való részvétel elősegítheti a fogvatartottak boldogulását azáltal, hogy megküzdési technikákat ad számukra a sokszor igen nehéz, értékek nélküli körülmények között. A vallási aktivitásokon való részvétel támogatja a fogvatartottakat abban, hogy megbirkózhassanak az emberpróbáló börtönkörülményekkel és az immanens börtönártalmakkal, úgymint a dehumanizációval, a detrimentalizációval vagy az elidegenedéssel (Clear, Hardyman, Stout, Lucken & Dammer, 2000).

Másfelől a vallás a reintegráció egyik igen fontos mozgatórugója is lehet, mivel reményt, optimizmust és biztonságérzetet ad a fogvatartottaknak. Javítja az empátiára, együttérzésre való képességet, növeli a kontroll érzését, pozitív hatással van a magatartásra és az interperszonális kapcsolatokra (Lehoczki, 2020).

Azáltal, hogy értelmet ad a fogvatartottak rácsok mögött töltött életének, segítséget nyújt a totális intézmény által a fogvatartottra kényszerített izolációval, szociális elkülönítettséggel szemben, ami egyébként igen komoly társadalmi státuszvesztéssel is jár számukra. A veszteségek, különösen azok, amelyek permanensek és a személyes kontroll elvesztésével járnak, spirituális fordulópontok lehetnek, előidézhetik a korábban nem hívó fogvatartottak vallás felé fordulását a rácsok mögött (Szerző nélkül, 2020).

A vallási programokon való részvétel, bevonódás hasznos időeltöltési mód is, mert minél több programot szerveznek a büntetés-végrehajtási intézetek a fogvatartottak számára, annál kisebb az esélye, hogy a semmittevés, tétlenség el-lenségeskedésbe, agresszív cselekedetekbe torkollik. A börtönökben nyújtott egyházi programok lehetőséget biztosítanak arra, hogy a fogvatartottak felesleges energiáikat értelmes tevékenységekbe csatornázzák (Fox, 1982). A vallásos tevékenység emellett csökkenti a stresszt, hozzájárul ahhoz, hogy a fogvatartottak kontrollálni tudják viselkedésüket, csökkenti a fegyelmi események

gyakoróságát és javítja a szabadulás utáni reintegrációt (Rowell, Rodriguez & Dammer, 1987).

A vallás fogvatartottakra gyakorolt hatását vizsgálva két szintet különíthetünk el, ez az egyén és a csoport szintje. Az egyéni szintet vizsgálva nagy fokú szubjektivitással találkozhatunk, minden egyes fogvatartott másként éli meg a börtönben a vallásosságát, így ezer fogvatartott esetében a vallás ezerféle megéleléséről beszélhetünk. Ha a csoport szintjét vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy maga a börtön is egy szorosan összefüggő (interconnected) hálózat, amelyben a vallás is különböző csoportokat hoz létre. Ezekben a vallásos csoportokban a résztvevők folyamatosan változnak, a tagok szabadulásuk után kikerülnek onnan, új tagok érkeznek, de a csoport szabályrendszere, normarendszere azonos marad (Clear et al., 2000).

A vallás és a börtönadaptáció szoros kapcsolatban van egymással, elsősorban azért, mert kedvező hatást gyakorol a fogvatartottak mentális és általános jóllétére és segítséget nyújt a depresszióval való megküzdésben. Ugyanakkor a vallásgyakorlás önmagában nem magyarázza a börtönadaptációt, a letöltött idő hossza, az áldozattá válás az előzményben, és a börtönben kapott támogatás mértéke mind befolyásoló tényezők a büntetéssel való megküzdésben (Szerző nélkül, 2020).

A vallási aktivitások hozzájárulnak ahhoz, hogy a fogvatartottak idejüket hasznosan töltsék el, elmondható ez a formális és informális tevékenységekről egyaránt. A vallási jellegű foglalkozások megismerhetővé teszik a vallási tanításokat, a vallás tanításának követésével pedig az arra fogékony fogvatartottak elfogadják annak értékrendjét, ami akár a szabadulásuk utáni életvezetésüket is megváltoztathatja. Ebben a relációban a börtön és a vallás mint két kultúra találkozik egymással a börtönmisszióban. Talán nem túlzás azt állítani, hogy két, egymással erősen szemben álló kultúra találkozásáról van szó. A börtönkultúra jellemző vonásai között tartjuk számon a börtönrezsimmel és személyzettel való szembenállást (Clemmer, 1965). Ugyanígy a börtönkultúra sajátosságai között tartjuk számon a fizikai erő és a vagyon tiszteletét, a környezet kizsákmányolását, a kihasználáson alapuló szexuális kapcsolat kialakítását (Ohlin, 1956). Ehhez képest tartjuk ellenkultúrának a kereszténységet. E kultúra értékrendi sajátosságainál meg kell különböztetnünk egymástól a spirituális értékeket, azok társadalmi kifejeződéseitől. A spirituális értékek az Isten és ember kapcsolatában meghatározóak. A vallás követői számára ezek a spirituális értékek leképeződnek a társadalmi életben is, hiszen ezen értékek mentén ítélik meg bizonyos magatartásformák követését kötelezőnek, helyesnek, előnyösnek, más magatartásokat pedig tiltottnak, károsnak vagy éppen veszélyesnek. Ugyanakkor európai viszonylatban a vallást nem követőket is jellemzik többé-kevésbé

a kereszténységből eredő társadalmi gyakorlatok. Ilyen többek között a karácsony vagy a húsvét megünneplése még akkor is, ha a többség számára ezekből az ünnepekből hiányzik a vallásos jelentéstartalom. A teljesség igénye nélkül említünk néhány keresztény értéket, amelyek egyúttal a többségi társadalom részéről is többé-kevésbé követésre találnak. Ilyen értéket képvisel az emberi méltóság – Imago Dei elvén alapuló – keresztény értelmezése, amely szerint minden ember egyenlő. Hasonlóképp igaz ez a megállapítás a másik ember szeretetére és tiszteletére, amelyek keresztény értelmezésben a békés egymás mellett élés alapjait jelentik.² A karitás kifejezetten keresztényi érték, mint-hogy a nyomorultak, elesettek támogatása korábban egyáltalán nem számított értéknek (Bolberitz, 2004). Ebből fakad az az elvárás, hogy az ember ne csak azokat szeresse, akik őt szeretik, ne csak annak adjon, akitől kap. A másik ember szeretete vezethet el a szolidaritáshoz és azokhoz a szociális elvekhez, amelyek az európai értékrendszert jellemzik (Bolberitz, 2004). A röviden bemutatott értékek jól jelzik, hogy a börtönkultúra és a kereszténység egymás ellenkultúrái. Ebben a relációban a börtönmisszió egyben kultúrmissziót is jelent.

Az ellenkultúrák közötti szakadékot a börtönmissziós lelkésznek kell áthidalnia, és úgy közvetítenie a vallási értékeket, hogy azok érthetővé, vonzóvá és megélhetővé váljanak. A kultúrák találkozását és egymásra hatását kifejező inkulturáció egy szenzitív terület. Egyfelől el kell fogadni, hogy a vallási tanítás nem azt jelenti, hogy az egyházak magasabb rendű értéket közvetítenek, mert ezzel degradálnák a befogadó kultúrát (Hunsberger & Gelder, 1996). Különböző értékek között ilyen módon nem lehet különbséget tenni. Úgy viszont igen, hogy melyek a társadalomban hasznos, támogatott, elfogadott, megtűrt, elutasított, megvetett, vagy éppen veszélyesnek ítélt értékek. Ebben a relációban az egyházak által közvetített értékek pozitív előjelűek. Az inkulturáció nem eredményezheti egyik fél önmeghasonlását sem, mert ez a pozitív értékek elvesztését jelentené. Abban az esetben, ha elégtelen mértékű az egyházi tanítás helyi kultúrához kapcsolása, akkor az egyház csupán „szubkulturális gettó” lesz. A másik véglet pedig az, ha a kulturális értékekhez való alkalmazkodás válik meghatározóvá a folyamatban, mert ebben az esetben a kultúra fogja átalakítani az egyházi tanítást. Míg az első esetben meg van az esélye annak, hogy börtönben a hitét megélni akaró fogvatartott kitaszítottá válik, addig a másik lehetőség arra vezet, hogy a bűnözői kARRIERBŐL kivezetni képes hit és annak értékrendszere súlytalanná válik.

A kutatók egyetértenek abban, hogy a rácsok mögötti vallásgyakorlás hatásait két nagy csoportba sorolhatjuk. Ennek alapján – követve Gordon Allport jól ismert elméletét –, megkülönböztetjük a belső és külső előnyöket (Allport, 1960;

2 XVI. Benedek pápa *Deus Caritas Est* kezdetű enciklikája.

Clear & Sumter, 2002). A belső előnyök közé tartozik a börtönkörülményekhez való gyorsabb alkalmazkodás, a szégyenérzet és büntudat érzetének csökkenése, a méltóság megőrzése, illetve visszanyerése, valamint az önbizalom erősítése mellett a pozitív életcélok megtalálása (Clear & Sumter, 2002; Dammer, 2002; O'Connor & Duncan, 2011). A külső előnyök közé soroljuk a börtönkápolna biztonságát, ahol a börtön negatív hatásai ki vannak zárva, a fogvatartott a vallás segítségével kicsit „ki tud szabadulni” ebből a zárt világból (Clear et al., 2000). További előny a fogvatartott kapcsolati hálójának bővülése a vallás által, akár a börtönlelkésszel, akár a többi fogvatartottal kiépített kapcsolat segítségével, ezáltal érzelmi támogatást biztosítva számára ebben a nehéz időszakban. Thomas és Zaitzow ezt a hatást a bandához, csoporthoz tartozáshoz hasonlították, mivel mindkettő olyan szubkultúra formaként jelenik meg, amely elősegíti, hogy a fogvatartott megbirkózzon a bebörtönzés hatására érzett érzelmi izolációval, elszigetelődéssel, emellett elősegíti a szolidaritás érzésének felébredését (Thomas & Zaitzow, 2006). A kultúrák közötti kapcsolat érdekes jellemzője, hogy a keresztény kultúra a szabad világ számára valamiféle kulturális alapot jelent, a börtönben pedig szubkultúrát. A kulturális azonosság csoportképző hatása közismert. A közös kultúra révén tudják a csoport tagjai megkülönböztetni magukat másoktól (Hofstede, 1980). A börtönkultúra hatásaival szembeni megküzdési stratégiák egyike a börtönétől eltérő kultúrával való azonosulás, az ebből fakadó identitás kialakítása, erősítése. A vallás egyfelől hit, másfelől normák és értékek rendszere, amely követésre tart igényt a hívő embertől. Ez a sajátosság teszi lehetővé, hogy a keresztény vallást kultúraként is meg tudjuk határozni. Általában véve igaz a kultúrákra, hogy az értékei meghatározzák az egyén személyes meggyőződését arról, hogyan kellene cselekednie (Meglino & Ravlin, 1998). A vallás mint érték és normarendszer a vallásos hittételeken alapul. A vallás közös megélése képezi a közös kultúra csoportképző identitásának alapját. Ezért lehet a vallás egy relatíve erős csoportképző identitás a falakon belül. Ezt egyetlen más reintegrációs program sem képes nyújtani. A vallásgyakorlás kimutatható módon befolyásolja a résztvevők értékrendjét oly módon, hogy annak elemei meghatározó módon eltávolodnak a börtönpopuláció többi tagjának értékrendjétől, és közben ugyanilyen mértékben közelít a civil társadalom vallási közösségeinek értékrendjéhez (Tihanyi, 2019).

A vallási nevelés visszaesővé válásra gyakorolt hatása

Annak ellenére, hogy számtalan pozitív hatása fedezhető fel a börtönben folytatott vallásos tevékenységeknek, megoszlanak a vélemények a visszaesésre

gyakorolt hatásáról. A kérdéssel foglalkozó kutatások kevés bizonyítékot találtak arra vonatkozóan, hogy a rácsok mögötti aktív vallásos élet jelentősen csökkentette volna a visszaesés valószínűségét a vallásos fogvatartottak esetében szabadulásuk után (Johnson, 2004; Thomas & Zaitzow, 2006). Nancy G. La Vigne vezetésével Florida államban végzett kutatások a vallási alapú reszocializáció eredményeit vizsgálták. A visszaesések számarányát tekintve – a hat, illetve 12 hónapos vizsgálati időszakban – sem a nők, sem a férfiak esetében nem volt szignifikáns különbség ahhoz a kontroll csoporthoz képest, akik nem vettek részt a vallási alapú reszocializációban. A legnagyobb mért különbség a hathónapos időszak alatt tapasztalható 2,1% volt. Ennyivel kevesebb visszaeső került ki a vallási reszocializációban részt vett csoport tagjai közül a kontroll csoporthoz képest (La Vigne, 2007). Gerry Rose 1996–1997 közötti időszakban vizsgálta az Angliában és Walesben működő Kainos Community visszaesési arányait. Két eltérő statisztikai módszert alkalmazva hasonlította össze a vallási reszocializációban részesülő, illetve az ilyen programban részt nem vevő személyek bűnisméltési arányát. Az első módszer során kontroll csoporttal került összevetésre a vizsgált csoport, míg a másik esetben a vizsgált csoport jellemző adatai alapján elkészített bűnisméltési prognózissal került összehasonlításra a tényleges eredmény. Egyik módszer sem eredményezett a két csoport között szignifikáns különbségeket. Első esetben a vizsgált csoport bűnisméltési aránya 22,6%, míg a kontroll csoport esetében ez az arány 25,9% volt. A második esetben a tényleges eredménnyel összevetett prognózis az alkalmazott előrejelzési modellektől függően 24%-os, illetve 26%-os visszaesési számot mutatott (Rose, 2001).

Más kutatók úgy tapasztalták, hogy azon fogvatartottak esetében, akik hosszú időn át vettek részt vallásos programokban szabadságvesztés-büntetésük során, kisebb visszaesési rátával számolhatunk (Roman et al., 2007). Byron R. Johnson az 1996 és 1999 közötti időszakban – utánkövetéssel – két braziliai börtönben lévő fogvatartottak visszaesési arányait hasonlította össze. Az egyik az APAC elvek szerint működő Humaitá, a másik pedig az állami Bragança. Eredményei szerint a vizsgált időszakban a Humaitá fogvatartottainak visszaesési aránya 12% volt, ezzel szemben az állami börtönben ugyanez már 38%-ot mutatott, annak ellenére is, hogy a Humaitá fogvatartottai súlyosabb bűncselekmények miatt és hosszabb időn keresztül voltak börtönben (Johnson, 2022).

Johnson, Larson és Pitts kutatásában arra az eredményre jutott, hogy bár a vallásos programokon részt vevő fogvatartottak és a nem vallásos fogvatartottak esetében közel azonos volt a visszaesés mértéke, de azok a fogvatartottak, akik aktívabbak voltak a Biblia-foglalkozásokon, az utánkövetés első évében kisebb mértékben kerültek be ismét a börtönbe (Johnson, Larson & Pitts, 1997).

Johnson utánkövetéses vizsgálata is azt az eredményt hozta, hogy bár a vallásos fogvatartottak 2–3 évvel a szabadulás után még kisebb arányban kerültek vissza a börtönbe, azonban az évek múlásával ez a hatás egyre csökkent, majd meg is szűnt, ugyanolyan arányban váltak visszaesővé három évvel a szabadulásuk után (Johnson, 2004). Hasonló eredményre jutott Marian Liebmann 2010-es kutatásában. E szerint két év elteltével a visszaesés 35%-os arányt mutatott a 68%-os nemzeti átlaggal szemben, és a visszaesők közül is csak 13% került ismét börtönbe (Liebman, 2010). Weaver és Campbell szerint összefüggés fedezhető fel a börtönben megélt vallásosság, vallási közösséghez tartozás és a szabadulás utáni könnyebb reintegráció között, mert a vallással elmélyülten foglalkozó szabadult fogvatartottak könnyebben találhatnak munkát, szállást, nagyobb eséllyel juthatnak szociális ellátáshoz is, így ennek eredményeképp kisebb lehet körükben a visszaesés aránya (Weaver & Campbell, 2015).

Jones és Schmid azt állapította meg, hogy azoknál a fogvatartottaknál, akik rövidebb büntetésüket töltötték a börtönben, ezen kevesebb mint három év alatt nem jött létre olyan meghatározó jelentőségű átalakulás a személyiségükben, mint a hosszabb ítéletet töltő fogvatartottak esetében (Jones & Schmid, 2000). Azon fogvatartottak esetében, akik hosszabb időt töltöttek a börtönben, eltérő, összetettebb adaptálódási folyamattal találkozhatunk, és számukra az alkalmazkodás egy időben hosszabb folyamatot jelent. Thomas és Zaitzow tanulmányában részletesen foglalkozott a hosszú ítéletesek vallási megélésével. Megállapították, hogy a fogvatartottak egy részénél ez az adaptálódási folyamat kontraproduktív és negatív, deviáns magatartási minták felerősödésével járt, másoknál viszszalépést jelentett korábbi életmódjukhoz képest. Ugyanakkor a fogvatartottak egy szűk, de meghatározó csoportja esetében mindez magával hozta a bűncselekmény elkövetésének megbánását, és együtt járt azzal, hogy megpróbálták visszaszerezni a kontrollt életük felett önmaguk megváltoztatásával, a vallás és a spiritualitás eszközeivel (Thomas & Zaitzow, 2006).

Megállapítások

A visszaesővé válás mint indikátor elsöre igen tetszetős megoldásnak tűnik. A társadalom tagjainak részéről felmerülhet a kérdés: „Mi más értelme van az egésznek?”. Ugyanakkor ezt az indikátort számos más faktor befolyásolja. Ilyen többek között a társadalmi státusz, a családi háttér, a mentális állapot, a foglalkoztatottság, alacsony jövedelmi szint, antiszociális társaság (Yukhnenko, Blackwood & Fazel, 2020). Ezek mind erős hatással bírnak a visszaesővé válásra, ugyanakkor a vallás kevés befolyással bír rájuk. A vallásos értékrend

alkalmas lehet arra, hogy valaki társadalmi cselekvéseinek főbb irányát befolyásolja azáltal, hogy a releváns értékek halmazának relatív fontossága irányítja a cselekvést. Bármilyen hozzáállás vagy viselkedés tipikusan több értéket érint. Például az egyházhoz tartozás kifejezheti és előmozdítja a hagyomány, a megfelelés, a biztonság és a jóindulat értékét a hedonizmus, az önismerés és a stimulációs értékek rovására. Következésképpen ez kompromisszum az egymással versengő értékek között, amelyek egyidejűleg jelen vannak abban az attitűdben vagy viselkedésben, amely az egyént irányítja. Minden érték hozzájárul a cselekvéshez annak függvényében, amennyire releváns a cselekvés – és ennek következtében annak aktiválódásának valószínűsége szempontjából –, valamint amennyire fontos a cselekvő számára (Schwartz, 2000). Azaz minél erősebben jellemzi az egyént valamely érték, annál valószínűbb az annak megfelelő cselekvés. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy minden cselekvés tükröznék az egyén jellemző értékrendszerét. Az érdekek olykor felülírhatják az értékeket. A vallás képes lehet befolyásolni a visszaesővé válás kemény faktorait is, mint például az egyént körbevevő közösség összetételét. Ugyanakkor ez a befolyásolás nyilvánvalóan korlátos, melyet leginkább a börtön utáni befogadó környezet és a vallásos értékek személyiségbe történő integrálódásának mértéke határoz meg.

Mindebből kifolyólag a börtönökben folyó vallásos nevelés eredményei csak kisebb részben mérhetők a visszaesővé válás esetében. Az attitűdök és az értékrend változása, vagy éppen a börtönélet megküzdési stratégiáinak változása jobban illeszkedő indikátornak tűnik. E megállapításra több következtetés is okot ad. Erre utalnak a visszaesővé válás arányában tapasztalható változatos mérési eredmények, és azok a mérések, amelyek azt mutatják, hogy a visszaesővé válás mértéke a szabadulás utáni idő elteltével változik. Ugyancsak erre utalnak azok a szakirodalmi adatok, amelyek az attitűdök, az értékek és a megküzdési stratégiák terén egyértelműen pozitív eredményeket tárnak fel.

A vallási nevelés pozitív befolyásoló szerepe kimutatható. Ugyanakkor a szabadulást követően érvényesülő negatív hatások jelentősen növelik a visszaesővé válás kockázatát, kivált akkor, ha a szabadulást követően az egyén a börtönben megismert vallásos értékrendjét nem képes megélni. Ennek elkerülése érdekében a börtönmisszió és ezzel együtt az egyházak szerepvállalása nem érhet véget a szabaduláskor.

Felhasznált irodalom

- Albert F. (szerk.) (2015). *Életkeretek a börtönön innen és túl. Szubjektív reszocializációs esélyek*. Szociológiai tanulmányok II.
- Allport, G. W. (1960). *The individual and his religion: A psychological interpretation*. Macmillan.
- Bolberitz P. (2004). Európa és a kereszténység. In Farkas O. & Sarbak G. (Szerk.), *Haza a magasban Előadások a Szent István Társulatban XIV.* (pp. 2–12). Szent István Társulat.
- Camp, S. D., Daggett, D. M., Kwon, O. & Klein-Saffran, J. (2008). The effect of faith program participation on prison misconduct: The life connections program. *Journal of Criminal Justice*, 36(5), 389–395. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2008.07.004>
- Clear, T. R. & Sumter, M. T. (2002). Prisoners, prison, and religion. *Journal of Offender Rehabilitation*, 125–156. https://doi.org/10.1300/J076v35n03_07
- Clear, T. R., Hardyman, P. L., Stout, B., Lucken, K. & Dammer, H. R. (2000). The value of religion in prison: An inmate perspective. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 16(1), 53–74. <https://doi.org/10.1177/1043986200016001004>
- Clemmer, D. (1965). *The Prison Community*. Rinehart and Winston.
- Dammer, H. R. (2002). The reasons for religious involvement in the correctional environment. *Journal of Offender Rehabilitation*, 35(3-4), 35–58. https://doi.org/10.1300/J076v35n03_03
- Domokos A. (2022). Erkölc, büntetőnorma, visszaút a társadalomba. In Fábíán Gy. & Nagy J. T. (Szerk.), *Sicut aequum est homini – iustum, aequum, bona fide*. Emlékkötet Nánási László tiszteletére (pp. 39–44). Forum Iuris Könyvkiadó.
- Erdélyi Cs. (2022). Az egyes felekezetek börtönlelkészi gyakorlatának és eredményeinek bemutatása. *Belügyi Szemle* 70(4.ksz) 47–61. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.SPEC.4.2>
- Fox, J. G. (1982). *Organizational and racial conflict in maximum security prisons*. Lexington Books.
- Furseth, I. & Kühle, L. M. A. (2011). Prison Chaplaincy from a Scandinavian Perspective. Prisons et religions en Europe janvier – mars 2011. *Archives de sciences sociales des religions*, 153. 123–141. <https://doi.org/10.4000/assr.22784>
- Hackett, C. & Mcclandon, D. (2017). Christians remain world's largest religious group, but they are declining in Europe. *Pew Research Center*. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/04/05/christians-remain-worlds-largest-religious-group-but-they-are-declining-in-europe/>
- Hofstede, G. (1980). Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values. *Organization Studies*, 4(4), 390–391. <https://doi.org/10.1177/017084068300400409>
- Hunsberger, G. R. & Gelder, C. V. (Eds.) (1996). *Church between Gospel and Culture. The Emerging Mission in North America*. Michigan.
- Johnson, B. R. (2002). Assessing the Impact of Religious Programs and Prison Industry on Recidivism. *Texas Journal of Corrections*, 28(1), 6–11.
- Johnson, B. R. (2004). Religious programs and recidivism among former inmates in prison fellowship programs: A long-term follow-up study. *Justice Quarterly*, 21(2), 329–354. <https://doi.org/10.1080/07418820400095831>

- Johnson, B. R., Larson, D. B. & Pitts, T. C. (1997). Religious programs, institutional adjustment, and recidivism among former inmates in prison fellowship programs. *Justice Quarterly*, 14(1), 145–166. <https://doi.org/10.1080/07418829700093251>
- Jones, R. A. & Schmid, T. (2000). *Doing time: Prison experience and identity among firsttime inmates*. JAI.
- Központi Statisztikai Hivatal (2023). *Regisztrált elkövetők, elkövetések*.
- La Vigne, N. G., Brazzel, D. & Small, K. (2007). *Evaluation of Florida's Faith- and Character Based Institution*. Urban Institute.
- Lehoczki Á. (2020). *A reintegrációs tisztviselők munkavégzésének alanyai: a speciális fogvatartotti csoportok jellemzői és egyedi szükségletei, valamint zárt intézeti kezelésük lehetőségei*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet.
- Liebmann, M. (2010). *Restorative justice in prisons – an international perspective*. Restorative Justice.
- Mears, D. P., Roman, C. G., Wolff, A. & Buck, J. (2006). Faith-based efforts to improve prisoner reentry: Assessing the logic and evidence. *Journal of Criminal Justice*, 34(4), 351–367. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2006.05.002>
- Meglino, B. M. & Ravlin, E. C. (1998). Individual values in organizations: Concepts, controversies, and research. *Journal of management*, 24(3), 351–389. <https://doi.org/10.1177/014920639802400304>
- O'Connor, T. P. T. & Perreyclear, M. (2002). *Prison religion in action and its influence on offender rehabilitation*. Routledge. https://doi.org/10.1300/J076v35n03_02
- Ohlin, L. E. (1956). *Sociology and the Field of Corrections*. Sage Publications.
- Roman, C. G., Wolff, A., Correa, V. & Buck, J. (2007). Assessing intermediate outcomes of a faith-based residential prisoner reentry program. *Research on Social Work Practice*, 17(2), 199–215. <https://doi.org/10.1177/1049731506295860>
- Rose, G. (2001). Kainos Community and Reconviction Rates. In Burnside, J., Adler, J., Loucks, N. & Rose, G. *Kainos Community in the prisons: Report of an evaluation* (pp. 116–135). Home Office.
- Rowell, J., Rodriguez, A. & Dammer, H. S. (1987). Religion in prison. In Bosworth, M. (Ed.), *Encyclopedia of prisons & correctional facilities* (pp. 1–7). Sage Publications.
- Schwartz, S. (2000). Chapter 7: A Proposal for Measuring Value Orientations across Nations. In *Questionnaire Development Package of the European Social Survey*. European Social Survey, City University of London.
- Szerző nélkül (2020). *Büntetés-végrehajtási Pszichológia. Tantárgyi tematika*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Thomas, J. & Zaitzow, B. H. (2006). Conning or conversion? The role of religion in prison coping. *The Prison Journal*, 86(2), 242–259. <https://doi.org/10.1177/0032885506287952>
- Tihanyi M. (2019). *Bűn – Hit – Szabadulás. A vallás szerepe a büntetés-végrehajtásban*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem.

- Volokh, A. (2011). Do Faith-Based Prisons Works? *Alabama Law Review*, 63(1), 43–95.
- Weaver, R. D. & Derek C. (2015). Fresh start: A meta-analysis of aftercare programs for juvenile offenders. *Research on Social Work Practice*, 25(2), 201–212. <https://doi.org/10.1177/1049731514521302>
- Yukhnenko, D., Blackwood, N. & Fazel, S. (2020). Risk factors for recidivism in individuals receiving community sentences: a systematic review and meta-analysis. *CNS Spectator*, 25(2), 252–263. <https://doi.org/10.1017/S1092852919001056>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Miklósi M. & Tihanyi M. (2023). A börtönökben folyó vallási nevelés lehetséges hatásai. *Belügyi Szemle*, 71(9), 1621–1633. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.9.6>